

Pole, ukazatel, textový řetězec, vstup a výstup programu

Jan Faigl

Katedra počítačů
Fakulta elektrotechnická
České vysoké učení technické v Praze

Přednáška 04

BAB36PRGA – Programování v C

Přehled témat

- Část 1 – Pole, ukazatele a řetězce
  - Pole
  - Ukazatele
  - Funkce a předávání parametrů
  - Vstup a výstup programu
  - Ukazatele a pole
  - Textové řetězce
- Část 2 – Zadání 3. domácího úkolu (HW3)

S. G. Kochan: kapitoly 7, 10, 11

Definice pole

- Hodnota proměnné typu pole je odkaz (adresa) na místo v paměti, kde je pole uloženo.
- Definice proměnné typu pole se skládá z typu prvků, jména proměnné a hranatých závorek [].

typ proměnná [];

proměnná _typu _pole [index _prvku _pole]

- Závorky [] slouží také k přístupu (adresaci) prvku.

Příklad definice proměnné typu pole hodnot typu int.
Alokace paměti pro až 10 prvků pole.

```
int array[10];
```

Tj. $10 \times \text{sizeof}(\text{int})$

```
printf("Size of array %lu\n", sizeof(array));  
printf("Item %i of the array is %i\n", 4, array[4]);
```

```
Size of array 40  
Item 4 of the array is -5728
```

Hodnoty pole nejsou inicializovány!

Část I

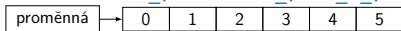
Pole a ukazatele

Pole

- Datová struktura pro uložení **více hodnot stejného typu**.
- Slouží k reprezentaci posloupnosti hodnot v paměti. *Hodnoty uloženy v souvislém bloku paměti.*
- Jednotlivé prvky mají identickou velikost a jejich relativní adresa vůči počátku pole je jednoznačně určena.
  - Prvky můžeme adresovat pořadím prvku v poli.

Relativní „adresa“ vůči prvnímu prvku.

„adresa“ = velikost _prvku * index _prvku _v _poli

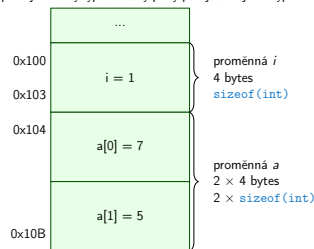
- Proměnná typu pole reprezentuje adresu vyhrazeného paměťového prostoru, kde jsou hodnoty uloženy.
Adresa_prvku = adresa_prvního_prvku + velikost_typu * index_prvku_v_poli
- Definici proměnné dochází k alokaci paměti pro uložení definovaného počtu hodnot příslušného typu.
- **Velikost pole statické délky nelze měnit.**

Garance souvislého přístupu k položkám pole.

Pole – Příklad vizualizace alokace přiřazení hodnot

- Proměnná typu pole označuje za **začátek paměti**, kde jsou alokovány jednotlivé prvky pole.
- Přístup k prvkům pole je prostřednictvím indexového operátoru [], který určí adresu prvku.
Jako začátek paměti + číslo prvku × paměťová velikost prvku, proto je důležitý typ a všechny prvky pole jsou stejného typu.

```
1 int i;  
2 int a[2];  
3  
4 i = 1;  
5  
6 a[1] = 5;  
7 a[0] = 7;
```


Pro účely vizualizace začíná alokace proměnných na adrese 0x100. Automatické proměnné na zásobníku jsou však spravována alokovány od horní adresy k adresám nižším.

Pole – Příklad 1/3

- Definice jednorozměrného a **dvourozměrného** pole.
/ jednorozmerne pole prvku typu char */
char simple_array[10];
/* dvourozmerne pole prvku typu int */
int two_dimensional_array[2][2];*
- Přístup k prvkům pole `m[1][2] = 2*1;`
- Příklad definice pole a tisk hodnot prvků

```
1 #include <stdio.h>
```

```
3 int main(void)  
4 {  
5     int array[5];  
  
7     printf("Size of array: %lu\n", sizeof(array));  
8     for (int i = 0; i < 5; ++i) {  
9         printf("Item[%i] = %i\n", i, array[i]);  
10    }  
11    return 0;  
12 }
```

```
Size of array: 20  
Item[0] = 1  
Item[1] = 0  
Item[2] = 740314624  
Item[3] = 0  
Item[4] = 0
```

lec04/array.c

Pole – Příklad 2/3 – Definice pole

```
1 #include <stdio.h>  
2 array[0]=0 array[2][0]= 0  
3 array[1]=1 array[2][1]= 1  
4 {  
5     int array[10];  
6     array[4]=4 array[2][4]= -20  
7     array[5]=5 array[2][5]= -35  
8     array[6]=6 array[2][6]= -54  
9     array[7]=7 array[2][7]= -77  
10    array[8]=8 array[2][8]= -104  
11    array[9]=9 array[2][9]= -135  
  
14 int n = 5;  
15 int array2[n * 2];  
  
18 printf("Size of array: %lu\n", sizeof(array));  
19 for (int i = 0; i < 10; ++i) {  
20     printf("array[%i]=%+2i \t array2[%i]=%6i\n", i, array[i], i, array2[i]);  
21 }  
22 return 0;  
23 }
```

lec04/demo-array.c

Pole – Příklad 3/3 – Definice pole s inicializací

```

1 #include <stdio.h>
2
3 int main(void)
4 {
5     int array[5] = {0, 1, 2, 3, 4};
6
7     printf("Size of array: %lu\n", sizeof(array));
8     for (int i = 0; i < 5; ++i) {
9         printf("Item[%i] = %i\n", i, array[i]);
10    }
11    return 0;
12 }

```

Size of array: 20
Item[0] = 0
Item[1] = 1
Item[2] = 2
Item[3] = 3
Item[4] = 4

lec04/array-init.c

- Inicializace pole

```

double d[] = { 0.1, 0.4, 0.5 }; // inicializace pole hodnotami
char str[] = "hallo"; // inicializace pole textovým literálem
char s[] = { 'h', 'a', 'l', 'l', 'o', '\0' }; //inicializace prvků
int m[3][3] = { { 1, 2, 3 }, { 4, 5, 6 }, { 7, 8, 9 } };
char cmd[][10] = { "start", "stop", "pause" };

```

Ukazatel (pointer)

- Ukazatel (pointer) je proměnná jejíž hodnota je adresa paměti jiné proměnné.
- Pointer *odkazuje* na jinou proměnnou.

Odkazuje na oblast paměti, kde je uložena hodnota proměnné

- Ukazatel má typ proměnné, na kterou může ukazovat.

Důležité pro ukazatelovou aritmetiku

- Ukazatel na hodnoty (proměnné) základních typů: `char`, `int`, ...
- „Ukazatel na pole“; ukazatel na funkci; ukazatel na ukazatel

- Ukazatel může být též bez typu (`void`).
- Velikost proměnné nelze z vlastností ukazatele určit.
- Pak může obsahovat adresu libovolné proměnné.

- Prázdná adresa ukazatele je definovaná hodnotou konstanty `NULL`.

Textová konstanta (makro) preprocesoru definovaná jako „null pointer constant“.

C99 – lze též použít „int“ hodnotu 0.

C za běhu programu nekontroluje platnost adresy (hodnoty) ukazatele.

Ukazatele umožňují psát efektivní kódy, při neobezřetném používání mohou vést k chybám. Proto je důležité osvojit si princip nepřímého adresování a pochopit organizaci a přístup do paměti.

Ukazatele – Příklad vizualizace alokace přiřazení hodnot

```

1 char c;
2
3 c = 10;
4
5 char *pc;
6
7 pc = &c;
8
9 int i = 17;
10 int *pi = &i;
11
12 *pi = 15;
13 *pc = 2;
14
15 int **ppi = &pi;

```

Pro účely vizualizace začíná alokace proměnných na adrese 0x100. Automatické proměnné na sílešniku jsou však zpravidla alokovány od horní adresy k adresám nížším.

0x100	c = 2	proměnná c 1 byte sizeof(char)
0x101	pc = 0x100	proměnná pc 64-bit sizeof(char*)
0x108	i = 15	proměnná i 4 bytes sizeof(int)
0x109	pi = 0x109	proměnná pi 64-bit sizeof(int*)
0x114	ppi = 0x10D	proměnná ppi 64-bit sizeof(int**)

- Ukazatele jsou proměnné, které uchovávají adresy jiných proměnných.

Pole variabilní délky (VLA – Variable Length Array)

- C99 umožňuje definovat tzv. pole variabilní délky – délka pole je určena za běhu programu.

V předchozích verzích bylo nutné znát délku při kompilaci.

- Délka pole tak může být, např. argument funkce.

```

1 void fce(int n);
2 int main(int argc, char *argv[])
3 {
4     fce(argc);
5     return 0;
6 }
7
8 void fce(int n)
9 {
10    // int local_array[n] = { 1, 2 }; inicializace není dovolena
11    int local_array[n]; // variable length array
12
13    printf("sizeof(local_array) = %lu\n", sizeof(local_array));
14    printf("length of array = %lu\n", sizeof(local_array) / sizeof(int));
15    for (int i = 0; i < n; ++i) {
16        local_array[i] = i + 1;
17    }
18 }

```

lec04/fce_var_array.c

- Pole variabilní délky však nelze v definici inicializovat.

Referenční a dereferenční operátor

- Referenční operátor – `&`
- Vrací adresu paměti, kde je uložena hodnota proměnné, před kterou je uveden.

&proměnná

- Dereferenční operátor – `*`
- Vrací l-hodnotu (l-value) odpovídající hodnotě na adrese ukazatele.

*proměnná typu ukazatel

- Umožňuje číst a zapisovat hodnotu na adrese dané obsahem ukazatele, např. ukazatel na hodnotu typu `int` (tj. `int *`).

```

*p = 10; // zápis hodnoty 10 na adresu uloženou v proměnné p
int a = *p; // čtení hodnoty z adresy uložené v p

```

- Pro tisk hodnoty ukazatele (adresy) lze ve funkci `printf()` použít řídicí řetězec `“%p”`.

```

1 int a = 10;
2 int *p = &a;
3
4 printf("Value of a %i, address of a %p\n", a, &a);
5 printf("Value of p %p, address of p %p\n", p, &p);

```

Ukazatel (pointer) – 2. příklad

```

1 printf("i: %d -- pi: %p\n", i, pi); // 10 0x7fffffff8fc
2 printf("&i: %p -- *pi: %d\n", &i, *pi); // 0x7fffffff8fc 10
3 printf("*(&i): %d -- &(*pi): %p\n", *(&i), &(*pi));
4
5 printf("i: %d -- *pj: %d\n", i, *pj); // 10 10
6 i = 20;
7 printf("i: %d -- *pj: %d\n", i, *pj); // 20 20
8
9 printf("sizeof(i): %lu\n", sizeof(i)); // 4
10 printf("sizeof(pi): %lu\n", sizeof(pi)); // 8
11
12 long l = (long)pi;
13 printf("0x%lx %p\n", l, pi); /* print l as hex -- %lx */
14 // 0x7fffffff8fc 0x7fffffff8fc
15
16 l = 10;
17 pi = (int*)l; /* possible but it is nonsense */
18 printf("l: 0x%lx %p\n", l, pi); // 0xa 0xa

```

lec04/pointers.c

Pole ve funkci a jako argument funkce

- Lokálně definované pole ve funkci má rozsah platnosti pouze v rámci funkce (bloku).

```

1 void fce(int n)
2 {
3     int array[n];
4     // počítání s array
5     {
6         int array2[n*2];
7     } // po skončení bloku array2 automaticky zaniká
8     // zde již není array2 přístupné
9 } // po skončení funkce, pole array automaticky zaniká

```

- Pole je automaticky vytvořeno a po skončení bloku (funkce) automaticky zaniká.
- Lokální proměnné jsou ukládány na tzv. zásobník, který má relativně malou velikost (jednotky/desítky MB). Pro velká pole je vhodnější alokovat paměť dynamicky a použít ukazatele.

Více o pamětových třídách a dynamické alokaci v 5. přednášce.

- Pole může být argumentem funkce

```

void fce(int array[]);

```

předávaná hodnota je adresa začátku pole – hodnota **ukazatele!**

Proměnné typu ukazatel (pointer) – příklady

```

1 int i = 10; /* i -- promenna typu int
2           &i -- adresa promenne i */
3
4 int *pi; /* definice promenne typu pointer
5         pi -- pointer na promennou typu int
6         *pi -- promenna typu int */
7
8 pi = &i; /* do pi se ulozi adresa promenne i */
9
10 int b; /* promenna typu int */
11
12 b = *pi; /* do promenne b se ulozi obsah adresy
13         ulozene v ukazeteli pi */

```

Ukazatele (pointery), proměnné a jejich hodnoty

- Proměnné jsou názvy adres, kde jsou uloženy hodnoty příslušného typu.
- Kompilátor pracuje přímo s adresami.

V případě kompilace se zpravidla jedná o adresy relativní, které jsou absolutizovány při linkování nebo spouštění programu.

- Ukazatel (pointer) je proměnná, ve které je uložena adresa. Na této adrese se pak nachází hodnota nějakého typu (např. `int`).
- Ukazatele realizují tzv. nepřímé adresování (indirect addressing).
- Dereferenční operátor `*` přistupuje na proměnnou adresovanou hodnotou ukazatele.
- Hodnota je získána z adresy, ve které je uložena v paměti, na kterou odkazuje hodnota proměnné typu ukazatel.
- Operátor `&` vrací adresu, kde je uložena hodnota proměnné.

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Ukazatele (pointery) a kódovací styl

- Typ ukazatel se značí symbolem `*`.
- `*` můžeme zapisovat u jména typu nebo jména proměnné.
- Preferujeme zápis u proměnné, abychom předešli omylům.
`char* a, b, c;`   `char *a, *b, *c;`

Pointer je pouze a   *Všechny tři proměnné jsou ukazatele.*

- Zápis typu ukazatele na ukazatel `char **a;`.
- Zápis pouze typu (bez proměnné): `char*` nebo `char**`.
- Ukazatel na proměnnou prázdného typu zapisujeme jako `void *ptr`.
- Prokazatelně neplatná adresa má symbolické jméno `NULL`.
Definovaná jako makro preprocesoru (C99 lze použít 0).
- Proměnné v C nejsou automaticky inicializovány a ukazatele tak mohou odkazovat na neplatnou paměť, proto může být vhodné explicitně inicializovat ukazatele na `0` nebo `NULL`.
Např. int *i = NULL;

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   21 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Funkce main a její tvary

- Základní tvar funkce `main`
`int main(int argc, char *argv[]) { ... }`
- Alternativně pak také
`int main(int argc, char **argv) { ... }`
- Argumenty funkce nejsou nutné
`int main(void) { ... }`
- Rozšířená funkce o nastavení proměnných prostředí
Pro Unix a MS Windows
`int main(int argc, char **argv, char **envp) { ... }`
Přístup k proměnným prostředí funkci `getenv()` z knihovny `<stdlib.h>`.
`lec04/main_env.c`
- Rozšířená funkce o specifické parametry OS X
`int main(int argc, char **argv, char **envp, char **apple);`

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   25 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Interakce programu s uživatelem

- Funkce `int main(int argc, char *argv[])`
  - Při spuštění programu lze předat parametry (textové řetězce).
  - Při ukončení programu lze předat návratovou hodnotu.
Konvence 0 bez chyby, ostatní hodnoty chybový kód.
  - Při běhu programu lze číst ze standardního vstupu a zapisovat na standardní výstup.
Např. `scanf()` nebo `printf()`
  - Při spuštění programu lze vstup i výstup přeměrovat z/do souboru.
Program tak neceká na vstup uživatele (stisk klávesy „Enter“).
`./program <stdin.txt >stdout.txt 2>stderr.txt`
- Každý program (terminálový) má standardní vstup (`stdin`) a výstup (`stdout`) a dále pak standardní chybový výstup (`stderr`), které lze v shellu přeměrovat.
- Alternativou k `scanf()` a `printf()` lze využít `fscanf()` a `fprintf()`.
  - Funkce mají první argument soubor jinak, je syntax identická.
  - Soubory/proudy `stdin`, `stdout` a `stderr` jsou definovány v `<stdio.h>`.

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   29 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Funkce a předávání parametrů

- V C jsou parametry funkce předávány hodnotou.
- Parametry jsou lokální proměnné funkce (alokované na zásobníku), které jsou inicializovány na hodnotu předávanou funkci.
Více o volání funkcí a paměti v 5. přednášce.

```
void fce(int a, char *b)
{ /*
a - je lokální proměna typu int (uložena na zásobníku)
b - je lokální proměna typu ukazatel na proměnou
typu char (hodnota je adresa a je take na zásobníku)*/
}
```

- Lokální změna hodnoty proměnné neovlivňuje hodnotu proměnné vně funkce.
- Při předání ukazatele, však máme přístup na adresu původní proměnné, kterou můžeme měnit.
- Ukazatelem v podstatě realizujeme „volání odkazem.“

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   23 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Argumenty funkce main

- Základní tvar funkce `main`
`int main(int argc, char *argv[]) { ... }`
- `argc` – obsahuje počet argumentů programu.
Včetně jména spouštěného programu.
  - Argumenty jsou textové řetězce oddělené mezerou (bílým znakem).
- `argv` – pole ukazatelů na hodnoty typu `char`.
Typ „čteme“ zprava doleva.
  - Pole `argv` má velikost (počet prvků) daný hodnotou `argc`.
  - Každý prvek pole `argv[i]` obsahuje adresu, kde je uložen textový řetězec argumentu (tj. typ `char*`).
  - Textový řetězec (argument) je posloupnost znaků (typ `char`) zakončený znakem `'\0'`.
„null character“ – konec textového řetězce
  - Alokace paměti pro uložení argumentů (textových řetězců) je provedena při spuštění programu.
V případě programu pro OS zajišťuje zavaděč programu („loader“) a standardní knihovna C.

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   26 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Příklad programu s výstupem na stdout a přeměrováním

```
#include <stdio.h>
int main(int argc, char *argv[])
{
int ret = 0;

fprintf(stdout, "Program has been called as %e\n", argv[0]);
if (argc > 1) {
fprintf(stdout, "1st argument is %s\n", argv[1]);
} else {
fprintf(stdout, "1st argument is not given\n");
fprintf(stderr, "At least one argument must be given!\n");
ret = -1;
}
return ret;
}
```

`lec04/demo-stdout.c`

- Příklad výstupu – `clang demo-stdout.c -o demo-stdout`
`./demo-stdout; echo $?`
Program has been called as ./demo-stdout
1st argument is not given   ./demo-stdout ARGUMENT 1>stdout; echo \$?
At least one argument must be given!   0

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   30 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Funkce a předávání parametrů – příklad

- Proměnná `a` realizuje volání hodnotou, proměnná `b` realizuje „volání odkazem“.

```
void fce(int a, char* b)
{
a += 1;
(*b)++;
}
int a = 10;
char b = 'A';
printf("Before call a: %d b: %c\n", a, b);
fce(a, &b);
printf("After call a: %d b: %c\n", a, b);
```

- Výstup
Before call a: 10 b: A
After call a: 10 b: B

`lec04/function_call.c`

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   24 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Předávání parametrů programu

- Při spuštění programu můžeme předat parametry programu prostřednictvím argumentů.

```
#include <stdio.h>
int main(int argc, char *argv[])
{
printf("Number of arguments %i\n", argc);
for (int i = 0; i < argc; ++i) {
printf("argv[%i] = %s\n", i, argv[i]);
}
return argc > 1 ? 0 : 1;
}
```

`lec04/demo-arg.c`

- Voláním `return` ve funkci `main()` vracíme z programu návratovou hodnotu, se kterou můžeme dále pracovat.
`./arg >/dev/null; echo $?`
  - Návratová hodnota programu je uložena v proměnné `$?`, kterou lze vypsat příkazem `echo`.
  - `>/dev/null` přeměruje standardní výstup do `/dev/null`.

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   28 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Ukazatele (pointery) a pole

- Pointer ukazuje na vyhrazenou část paměti proměnné.
Předpokládáme správné použití.
- Pole je označení souvislého bloku paměti.
`int *p; //ukazatel (adresa) kde je uložena hodnota int`
`int a[10]; //souvislý blok pameti pro 10 int hodnot`
`sizeof(p); //pocet bytu pro ulozeni adresy (8 pro 64bit)`
`sizeof(a); //velikost alokovaneho pole je 10*sizeof(int)`
- Obě proměnné odkazují na paměť, kompilátor s nimi však pracuje rozdílně.
  - Proměnná typu pole je symbolické jméno pro místo v paměti, kde jsou uloženy hodnoty prvků pole.
Kompilátor nahrazuje jméno přímo pamětovým místem.
  - Ukazatel obsahuje adresu, na které je příslušná hodnota (nepřímé adresování).
- Při předávání pole jako parametru funkce je předáváno pole jako pointer (ukazatel).
Viz kompilace souboru `main_env.c` překladačem `clang`.

Jan Faigl, 2024   BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele   32 / 53

Příklad kompilace funkce s předáváním pole 1/2

- Argument funkce je pole.

```

1 void fce(int array[])
2 {
3     int local_array[] = { 2, 4, 6 };
4     printf("sizeof(array) = %lu -- sizeof(local_array) = %lu\n",
5           sizeof(array), sizeof(local_array));
6     for (int i = 0; i < 3; ++i) {
7         printf("array[%i]=%i local_array[%i]=%i\n", i, array[i], i,
8               local_array[i]);
9     }
10 ...
11 int array[] = { 1, 2, 3 };
12 fce(array);

```

lec04/fce_array.c

- Po příkladu (`gcc -std=c99`) na amd64
  - `sizeof(array)` vrátí velikost 8 bajtů (64-bitová adresa);
  - `sizeof(local_array)` vrátí velikost 12 bajtů (3×4 bajty – int).
- Pole se funkcím předává jako ukazatel na adresu prvního prvku.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 33 / 53

Příklad kompilace funkce s předáváním pole 2/2

- Kompilátor `clang` (ve výchozím nastavení) upozorňuje na záměnu `int*` za `int[]`.

```

$ clang fce_array.c
fce_array.c:7:16: warning: sizeof on array function parameter will return
size
of 'int*' instead of 'int[]' [-Wsizeof-array-argument]
    sizeof(array), sizeof(local_array));
    ^
fce_array.c:3:14: note: declared here
void fce(int array[])
    ^
1 warning generated.

```

lec04/fce_array.c

- Program lze zkompilovat, ale u předáváného pole se nelze spoléhat na velikost `sizeof`.
- Ukazatel nenese informaci o velikosti alokované paměti!

Pole ano „hlídá za nás kompilátor.“

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 34 / 53

Ukazatele a pole

- Proměnná pole `int a[3] = {1,2,3};`
a odkazuje na adresu prvního prvku pole.
- Proměnná ukazatel `int *p = a;`
Ukazatel p obsahuje adresu prvního prvku pole.
- Hodnota `a[0]` přímo reprezentuje hodnotu na adrese 0x10.
- Hodnota `p` je adresa 0x10, kde je uložena hodnota prvního prvku pole.
- Přiřazení `p = a` je legitimní. Kompilátor zajistí přiřazení adresy prvního prvku do ukazatele.
- Přístup ke druhému prvku lze `a[1]` nebo `p[1]`.
- Oběma způsoby se dostaneme na příslušné prvky pole, způsob je však odlišný — ukazatele využívají tzv. *pointerovou aritmetiku*.

variable names memory

a	→	1	0x10
int a[3]={1,2,3};	→	2	0x14
	→	3	0x18

p → 0x10 0x1C
p=a;

<http://e11.thegreenplace.net/2009/10/21/are-pointers-and-arrays-equivalent-in-c>

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 35 / 53

Příklad ukazatele a pole

```

1 int a[] = { 1, 2, 3, 4 };
2 int b[] = { [3] = 10, [1] = 1, [2] = 5, [0] = 0 };
//initialization

4 // b = a; It is not possible to assign arrays
5 for (int i = 0; i < 4; ++i) {
6     printf("a[%i] =%3i b[%i] =%3i\n", i, a[i], i,
7           b[i]);
8 }

9 int *p = a; //you can use *p = &a[0], but not *p =
10 &a;
11 a[2] = 99;

12 printf("\nPrint content of the array 'a' with
13 pointer arithmetic\n");
14 for (int i = 0; i < 4; ++i) {
15     printf("a[%i] =%3i p[%i] =%3i\n", i, a[i], i,
16           *(p+i));
17 }

```

lec04/array_pointer.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 36 / 53

Příklad předání ukazatele na pole

- Předáním pole jako ukazatele nemáme informaci o počtu prvků.
- Proto můžeme explicitně předat počet prvků v proměnné `n`.

```

1 #include <stdio.h>
2
3 void fce(int n, int *array);
4
5 int main(void)
6 {
7     int array[] = {1, 2, 3};
8     fce(sizeof(array)/sizeof(int), array); // pocet prvku
9     return 0;
10 }

12 void fce(int n, int *array) // array je lokální proměnná
13 { // typu ukazatel, můžeme změnit obsah paměti proměnné definované v main()
14     int local_array[] = {2, 4, 6};
15     printf("sizeof(array) = %lu, n = %i -- sizeof(local_array) = %lu\n",
16           sizeof(array), n, sizeof(local_array));
17     for (int i = 0; i < 3 && i < n; ++i) { //testujeme take n!
18         printf("array[%i]=%i local_array[%i]=%i\n", i, array[i], i, local_array[i]);
19     }
20 }

```

lec04/fce_pointer.c

- Přes ukazatel `array` v `fce()` máme přístup do pole z `main()`.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 37 / 53

Příklad předání pole včetně velikosti využitím VLA

- VLA (Variable Length Array) – délka pole určena za běhu programu. Pole je však stále předáváno jako ukazatel. Ziskáváme tak především přehlednost kódu.

```

1 void print_array(int n, int a[n]);
2
3 int main(int argc, char *argv[])
4 {
5     int n = 10;
6     if (argc > 1 && sscanf(argv[1], "%d", &n) != 1) {
7         fprintf(stderr, "Warning: cannot parse number from argv[1]!\n");
8     }
9     printf("Size of the array is %lu\n", sizeof(array));
10    int array[n]; //via array size depends on n
11    for (int i = 0; i < n; ++i) {
12        array[i] = 2*i;
13    }
14    print_array(n, array);
15    return 0;
16 }

18 void print_array(int n, int a[n])
19 {
20     printf("Size of the array a is %lu\n", sizeof(a));
21     for (int i = 0; i < n; ++i) {
22         printf("array[%i]=%i\n", i, a[i]);
23     }
24 }

```

lec04/fce_vla.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 38 / 53

Vícerozměrná pole

- Pole můžeme definovat jako vícerozměrná, např. 2D matice.

```

1 int m[3][3] = {
2     { 1, 2, 3 },
3     { 4, 5, 6 },
4     { 7, 8, 9 }
5 };

7 printf("Size of m: %lu == %lu\n", sizeof(m), 3 * 3 * sizeof(int));

9 for (int r = 0; r < 3; ++r) {
10     for (int c = 0; c < 3; ++c) {
11         printf("%3i", m[r][c]);
12     }
13     printf("\n");
14 }

```

lec04/matrix.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 39 / 53

Vícerozměrná pole a vnitřní reprezentace

- Vícerozměrné pole je **vždy** souvislý blok paměti.
Např. `int a[3][3]`; reprezentuje alokovanou paměti o velikosti `9*sizeof(int)`, tj. zpravidla 36 bajtů. Operátor `[]` nám tak především zjednodušuje zápis programu.

```

1 int *pm = (int *)m; // ukazatel na souvislou oblast m
2 printf("m[0][0]=%i m[1][0]=%i\n", m[0][0], m[1][0]); // 1 4
3 printf("pm[0]=%i pm[3]=%i\n", m[0][0], m[1][0]); // 1 4

```

lec04/matrix.c

- Dvourozměrné pole lze také definovat jako ukazatel na ukazatele (pole ukazatelů) na hodnoty konkrétního typu, např.
  - `int **a`; – ukazatel na ukazatele.
  - V obecném případě však takový ukazatel nemusí odkazovat na souvislou oblast, kde jsou alokovány jednotlivé prvky.
  - Proto při přístupu jako do jednorozměrného pole `int *b = (int *)a;` nelze garantovat přístup do druhého řádku jako v přechodném příkladě.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 40 / 53

Pole a vícerozměrná pole jako parametr funkce

- Parametr funkce je ukazatel na pole, např. typu `int`

```

1 int (*p)[3] = m; // pointer to array of int
// Size of p: 8
// Size of *p: 12

3 printf("Size of p: %lu\n", sizeof(p));
4 printf("Size of *p: %lu\n", sizeof(*p)); // 3 * sizeof(int) = 12

```

- Funkci nelze deklarovat s argumentem typu `[][]`, např. `int fce(int a[][]);` neboť kompilátor nemůže určit adresu pro přístup na `a[i][j]`, neboť se používá adresová aritmetika odpovídající 2D poli.
Pro `int m[row][col]` totiž `m[i][j]` odpovídá hodnotě na adrese `*(m + col * i + j)`
- Je však možné funkci deklarovat například jako
  - `int g(int a[]);` což odpovídá deklaraci `int g(int *a);`
  - `int fce(int a[][13]);` – je znám počet sloupců
  - nebo `int fce(int a[3][3]);`.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 41 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Inicializace pole

- Při definici můžeme hodnoty prvků pole inicializovat postupně nebo indexovaně.
- Při částečné inicializaci jsou ostatní prvky nastaveny na 0. 2D pole jsou inicializována po řádcích.

```

1 #define ROWS 3
2 #define COLS 3
3 void print(int rows, int cols, int m[rows][cols])
4 {
5     for (int r = 0; r < rows; ++r) {
6         for (int c = 0; c < cols; ++c) {
7             printf("%i ", m[r][c]);
8         }
9         printf("\n");
10    }
11 }
12
13 int m0[ROWS][COLS];
14 int m1[ROWS][COLS] = { 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 };
15 int m2[ROWS][COLS] = { 1, 2, 3 };
16 int m3[ROWS][COLS] =
17 { [0][0] = 1, [1][1] = 2, [2][2] = 3 };
18
19 print(ROWS, COLS, m0);
20 print(ROWS, COLS, m1);
21 print(ROWS, COLS, m2);
22 print(ROWS, COLS, m3);

```

lec04/array-inits.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 42 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Řetězcové literály

- Formát – posloupnost znaků a řídicích znaků (escape sequences) uzavřená v uvozovkách. "Řetězcová konstanta s koncem řádku\n"
- Řetězcové konstanty oddělené oddělovači (white spaces) se sloučí do jediné, např. "Řetězcová konstanta" " s koncem řádku\n"
- Typ se sloučí do "Řetězcová konstanta s koncem řádku\n".
- Řetězcová konstanta je uložena v poli typu char a zakončena znakem '\0'. Např. řetězcová konstanta "word" je uložena jako

```

'w' 'o' 'r' 'd' '\0'

```

Pole tak musí být vždy o 1 položku delší než je vlastní text!

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 44 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Textový řetězec

- Textový řetězec můžeme inicializovat jako pole znaků, tj. char[].

```

1 char str[] = "123";
2 char s[] = {'5', '6', '7'};
3
4 printf("Size of str %lu\n", sizeof(str));
5 printf("Size of s %lu\n", sizeof(s));
6 printf("str '%s'\n", str);
7 printf(" s '%s'\n", s);

```

Size of str 4
Size of s 3
str '123'
s '567123'

lec04/array_str.c

- Pokud není řetězec zakončen znakem '\0', jako v případě proměnné char s[], pokračuje výpis řetězce až do nejbližšího znaku '\0'.
- Na textový řetězec lze odkazovat ukazatelem na znak char*.

```

1 char *sp = "ABC";
2 printf("Size of ps %lu\n", sizeof(sp));
3 printf(" ps '%s'\n", sp);

```

Size of ps 8
ps 'ABC'

- Velikost ukazatele je 8 bytů (pro 64-bit architekturu).
- Textový řetězec musí být zakončen znakem '\0'.

Alternativně lze řešit vlastní implementaci s explicitním uložením délky řetězce.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 45 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Načítání textových řetězců

- Správnost alokace vstupních argumentů je zajištěna při spuštění.
- Načtení textového řetězce funkcí scanf().
- Použitím %s může dojít k přepisu paměti.
- Načtení maximálně 4 znaků zajistíme řídicím řetězcem "%4s".

```

1 char str0[4] = "PRG"; // +1 \0
2 char str1[5]; // +1 for \0
3 printf("String str0 = '%s'\n", str0);
4 printf("Enter 4 chars: ");
5 scanf("%s", str1);
6 printf("You entered string '%s'\n", str1);
7 printf("String str0 = '%s'\n", str0);

```

Příklad výstupu programu:
String str0 = 'PRG'
Enter 4 chars: 1234567
You entered string '1234567'
String str0 = '67'
lec04/str_scanf-bad.c

```

1 char str0[4] = "PRG";
2 char str1[5];
3 ...
4 scanf("%4s", str1);
5 printf("You entered string '%s'\n", str1);
6 printf("String str0 = '%s'\n", str0);

```

Příklad výstupu programu:
String str0 = 'PRG'
Enter 4 chars: 1234567
You entered string '1234'
String str0 = 'PRG'
lec04/str_scanf-limit.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 46 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Řetězce, ukazatele a pole – Příklad vizualizace

```

1 char s0[4] = "PRP";
2 char s1[2];
3 char *str = NULL;
4
5 str = s0; // str je ukazatel
6
7 str[2] = 'Q'; // nepřímé adresování
8
9 // s1 zatím není null-terminated
10 s1[0] = 'X';
11 s1[1] = '\0';
12
13 set_string(s0) // pole jako ukazatel
14
15 // pohled na řetězec jako pole znaků
16 str = s1;
17 set_string(str);
18
19 ...
20
21 void set_string(char *s)
22 {
23     strcpy(s, "123");
24 }

```

predchozi data s0: char[4] s1

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 47 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Zjištění délky textového řetězce

- Textový řetězec v C je posloupnost znaků zakončená znakem '\0'. Je to souvislý blok paměti zakončený '\0'.
- Paměť (blok znaků) alokujeme jako proměnnou typu pole char[].
- Řetěz je ukazatel, hodnota je adresa v paměti, kde začíná posloupnost znaků, typ char*. Např. textový literál char *str = "Textový literál";
- Délku textového řetězce lze zjistit sekvenčním procházením odkazované části paměti znak po znaku až k '\0'.
- Funkce strlen() ze standardní knihovny <string.h> pro práci s řetězi.
- Z principu má takový dotaz na délku řetězce lineární složitost O(n).

```

1 int getLength(char *str)
2 {
3     int ret = 0;
4     while (str && str[ret] != '\0') {
5         ret ++;
6     }
7     return ret;
8 }

```

```

1 for (int i = 0; i < argc; ++i) {
2     printf("argv[%i]: getLength = %i -- strlen = %lu\n",
3           i, getLength(argv[i]), strlen(argv[i]));
4 }

```

\$ clang string_length.c && ./a.out
argv[0]: getLength = 7 -- strlen = 7

lec04/string_length.c

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 48 / 53

Pole Ukazatele Funkce a předávání parametrů Vstup a výstup programu Ukazatele a pole Textové řetězce

Práce s textovými řetězci

- V C jsou řetězce pole znaků zakončené znakem '\0'.
- Základní operace jsou definovány v knihovně <string.h>, například pro kopírování nebo porovnání řetězců.
  - char* strcpy(char *dst, char *src);
  - int strcmp(const char *s1, const char *s2);
  - Funkce předpokládají dostatečný rozsah alokovaných polí
  - Funkce s explicitním limitem na maximální délku řetězců: char* strncpy(char *dst, char *src, size_t len); int strncmp(const char *s1, const char *s2, size_t len);
- Převod řetězce na číslo – <stdlib.h>
  - atoi(), atof() – převod celého a necelého čísla.
  - long strtol(const char *nptr, char **endptr, int base);
  - double strtod(const char *nptr, char **restrict endptr);

Funkce atoi() a atof() jsou „obsolete“, ale mohou být rychlejší.

- Alternativně také např. sscanf().

Více viz man strcpy, strcmp, strtol, strtod, sscanf.

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 49 / 53

Část II

Část 2 – Zadání 3. domácího úkolu (HW3)

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 50 / 53

Zadání 3. domácího úkolu HW3

Téma: Prvočíselný rozklad

Povinné zadání: 3b; Volitelné zadání: není; Bonusové zadání: 5b

- **Motivace:** Rozvinout znalost použití cyklů, proměnných a jejich reprezentace ve výpočetní úloze.
- **Cíl:** Osvojit si algoritmické řešení výpočetní úlohy
- **Zadání:** <https://cw.fel.cvut.cz/wiki/courses/bab36prga/hw/hw3>
  - Načtení posloupnosti kladných celých čísel (v rozsahu 64-bitů znaménkového typu) zakončených nulou a jejich rozklad na prvočinitele. S ohledem na výpočetní náročnost řešení vyžaduje sofistikovanější přístup výpočtu s využitím techniky *Eratostenova síta*.
  - **Bonusové zadání** dále úlohu rozšiřuje zpracování čísel s až 100 ciframi. Řešení vyžaduje implementaci *vlastní reprezentace velkých celých čísel* spolu s *operacemi* celocíselného dělení se zbytkem.
- **Termín odevzdání:** 30.03.2024, 23:59:59 PDT.
- **Bonusová úloha:** 24.05.2024, 23:59:59 CEST. PDT – Pacific Daylight Time

Jan Faigl, 2024 BAB36PRGA – Přednáška 04: Pole a ukazatele 51 / 53

